

IV/33. Nagy László költészete

Nagy László 1925. július 17-én született Felsőiskázon, Veszprém megyében. Paraszti családból származott, apja gazdálkodó volt; a családnak négy gyermeke volt, öccse, István Ágh István néven ugyancsak híres költő lett. László tíz éves korában súlyos ideggyulladás következtében bal lábára lebénult, aminek következtében élete végéig járógépre kényszerült.

Középiskolai tanulmányait Pápán végezte, ügyes kezűnek bizonyult, rajzaival pályadíjat is nyert. A közbejött háború miatt az érettségét csak 1945 nyarán tehetette le. 1946-ban felvették az Iparművészeti Főiskolára, de ekkor már verseket is írt, amelyek akkora sikert hoztak, hogy elhatározta, költő lesz. Egy év múlva átiratkozott a Képzőművészeti Főiskolára, később pedig a Pázmány Egyetem bölcsészkarán magyar-szociológia-filozófia szakra nyergelt át. Itt felvette az orosz is mint szakot.

Korai verseit, amelyek 1944-46. között születtek, csak jóval később, 1957-ben jelentethette meg *Deres majális* című kötetében, két ciklusban: *Galambcsőrök* és *Az angyal és a kutyák* címmel. Ezek az első próbálkozások a falu zárt paraszti kisvilágát tükrözik, középpontjában a táj, a család, a szerelem, a paraszti élet áll. Hangvételük szomorú és közvetlen, személyes. A szomorúság a háborúból, a szegénységből, s talán betegségéből is adódhatott. E korai versek fő építkező elemei voltak a természet és az ember bensőséges kapcsolata, melynek ábrázolásához a pogány elemeket a népi kultúrából, keresztény kultúrából vette, folklórmotívumokkal társítva a paraszti szemléletet, mely utóbbi nem mentes a babonáktól sem. Ilyen verse az egyik leghíresebb: *Adjon az Isten*. Egy ima az Istenhez, melyben a lírai én szerény, de több mindenre vonatkozó kérését fogalmazza meg esdeklő szavakkal. További ilyen témájú versei: *Szentpáli vers*, *Kiscsikóssirató*, *Csodafiú-szarvas*. Az 1951-ben megjelent *A tűzér és a rozs* c. verseskötet műveiben a népi kollégiumi élmények hatása érződik: a felszabadultság öröme.

Adjon az Isten
szerencsét,
szerelmet, forró
kemencét,
üres vékámba
gabonát,
árva kezembe
parolát,
lámpámba lángot,
ne kelljen
korán az ágyra
hevernem,
kérdésre választ
ő küldjön,
hogy hitem széjjel
ne düljön,
adjon az Isten
fényeket,
temetők helyett
életet --
nekem a kérés
nagy szegény,
adjon ugyanis, ha
nem kérem.

Első önálló verseskötete az 1949. évi könyvnapra jelent meg *Tűnj el fájás* címmel. Ebben az évben kiküldték Bulgáriába nyelvtanulási céllal, hogy legyen egy hozzáértő műfordító, aki a bolgár irodalmat fordítani tudja. Majdnem négy évet volt kint, ám amikor hazatért a kommunista diktatúra eszményeivel találta szembe magát, rá kellett ébrednie, hogy megtévesztették: szakadékot érzékelt a költői és a valóságos világ között. Ettől kezdve költői karaktere drámaian átalakult: bizakodását elvesztette, a korábbi folklorisztikus dalokat a dér, fagy, hideg, némaság témája váltja fel. A költő valóságsszemléletében többszólamú lett, felismerte, hogy korának társadalmi feszültségeinek kifejezésére a hagyományos líra nem alkalmas. Ezért visszatért az összetettebb képekhez, szimbólumokhoz, amelyek polifon jellegűek voltak. Erre az időre a rapszodikus látomásos versek a jellemzők, amelyekkel csalódottságát, a humánus értékek veszélyeztetettségét fejezi ki. Visszahozta költészetébe a hagyományos elemeket, az epikus számvetést, mitologikus hosszúénekeket. Ennek a magyar lírában gazdag hagyománya volt, elsősorban a folklór, amelyet kiegészített még a bolgár, a délszláv, a spanyol folklórral, költészettel.

Az '50-es években több verseskötete jelent meg, ekkorra alakul ki jellegzetes költői magatartása, a történelem és az emberi lét ellentmondásai közötti szüntelen harc ábrázolását tartja fontosnak. Ennek eredményeként eltűnnek az addigi dalok, mind több elégiát, rapszodiát, később hosszúéneket ír, melyek elkeseredettségről, tragikus hangvételről tanúskodnak. Nem idegen tőle a szürrealisztikus képábrázolás sem, amit merész alkotói fantáziája is segít. Az 1954-ben megjelent *A nap jegyese* és az 1956-ban megjelent *A vásárnap gyönyöre* című versesköteteiben hangja már elsötétült, kínzó víziók kezdik gyötörni, és már a lírai forradalom nyelvén szólal meg. Őt is mélyen megrendítette '56 tragédiája. Ezt a témát dolgozza fel a *Karácsony, fekete glória, Kitűnik származásom, Falak négyyszögében* c. verseiben. Sajnálatos módon a hivatalos kultúrpolitika nem tekintette őt igazi szocialista költőnek, ezért mellőzték, költészete elutasításra talált. Megélhetését fordításokból volt kénytelen biztosítani, illetve az *Élet és Irodalom* c. folyóirat szerkesztőségében – egészen haláláig – képszerkesztőként dolgozott.

Németh László író a *Magyar Műhely* c. irodalmi folyóiratban 1956-ban írt cikkében kifejtette az általa alkotott ún. bartóki jelleg, bartókiság fogalmát, mely cikkben Nagy Lászlót emelte ki példaként, mint aki ezt a vonalat

képviseli. A bartóki jelleg az **ősi és a modern, a népi kultúra és a magas színvonalú kultúra, a magyarság és az európaiság egységét, illetve az ezt kifejező humanista szemléletet** kell érteni, továbbá azt a természeti és társadalmi szintek egybehangolásának igényét, amelynek **jelszavává** vált: a Bartók által hangoztatott **„Csak tiszta forrásból”**.

1965-ig nem publikálhatott, de az ekkor megjelent *Himnusz minden időben c. verseskötetével* végre sikerült elismertséget kivívnia a magyar szocialista irodalomban, amit az ezután neki ítelt **Kossuth-díj** is jelzett. **Nemzetközi hírnevét bulgáriai és macedóniai díjak** jelezték. 1973-ban jelent meg új munkája *Versben bujdosó* címmel, illetve már csak halála után, 1978-ban a *Jönnek a harangok értem* című verseskötet. A *Jönnek a harangok értem c. verseskötetében* már érződik, hogy számol a halállal, ami 1978. január 30-án – szívinfarktus miatt – be is következett.

Halála után teljes életművét kiadták, így kispórái írások, naplója, vázlatok, kéziratok jelentek meg, s ugyanígy tették közzemlére képzőművészeti alkotásait is kiállítás, ill. album formájában 1980-ban.

A kényszerű hallgatást megtörő *Himnusz minden időben c.* verseskötet címadó költeménye költészetének egyik kiemelkedő darabja. E vers **meghatározó elemei a halál, a pusztítás** képei, ugyanakkor követendő **erkölcsi értékeket vesz számba** például a *Ki viszi át a Szerelmet?* c. versében, és látomásos-metaforikus formában szólal meg a remény, összekapcsolva a cselekvés elvével például a *Tűz* vagy a *Szárnyak zenéje* c. verseiben. A címadó vers, a

Himnusz minden időben nem csupán szerelmes versként értelmezhető, hiszen a szerelem ideáját az emberi létezés lényegeként értelmezi, mely az egyén számára életerőt teremtő hatalom, egy hatalmas mozgató erő az ember életében. A himnusz keresztényi jellege megnyilvánul abban is, hogy nem csak dicsőít, hanem kér is, és mind tartalmában, mind formájában párhuzamokat mutat más Mária-himnuszokkal is. A költő kihívó merészséggel fordul a megszólított kedveshez, tőle várja, hogy segítsen neki dicsőnek lenni, amit úgy érzi, muszáj elérnie. Emberi tartása töretlen, ragaszkodik emberi méltóságához, merész álmai vannak, küzdelme során előtérbe helyezi a politikai tisztességet, az emberi lét erkölcsi minőségét.

A vers himnikus hangvételű, a megszólított kedvest nemes és ihletett jelzőkkel illeti. Az első kilenc versszak egy-egy hasonlat, az első három sorban nincs ige, csak névszói állítmány, amikhez hasonlítja szerelmét. Ige csak a versszakok utolsó, refrén sorában van, az viszont felszólító módban, a megszólított segítségét kéri a lírai én.

A tizedik versszaktól lép be a lírai én, önmagáról ír, hogy milyen helyzetben van éppen, amikor segítségért fordul szerelméhez. Küzd saját magával, de reménykedik, hogy majd egyszer neki is joga lesz a hatalomhoz, amikor felragyoghat, megdicsőülhet,

de mindez csak akkor következik be, ha szerelme segít neki. Ezzel zárul a vers, az utolsó versszakban a segít ige már nem felszólító módban van, hanem egy feltételes kötőszó, a ha után álló kijelentő módú alakban: **segítség**. Ezzel arra utal a költő, hogy a jelenlegi bizonytalan, könyörgésre okot adó állapotából csak kedvese segítségével tud kikerülni és megdicsőülni.

*Te szívárvány-szemöldökű,
Napvilág lánya, lángölű,
Dárdának gyémánt-köszörű,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Te fülemülék pásztora,
Sugarak déli lantosa,
Legelső márvány-palota,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Siralomvölgyi datolya,
Festmények rejtett mosolya,
Templomon arany-kupola,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Díjra korbácsolt versenyló,
Lázadásokban lobogó,
Csillag, dutyiba pillantó,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Harctéri sebek doktora,
Hazátlanoknak otthona,
Mézes bor, édes babona,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Piaci csarnok álmosa,
Nyomorúságnak táncosa,
Szilveszter-éji harsona,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Béta-sugárban reszkető,
Sok-fejű kölyket elvető,
Tengerek habján csörtető,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Minden időben ismerős,
Mindig reménnyel viselő,
Bájjal isteni erős,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Öröktől belémkaroló,
Vánkosra velem hajoló,
Varjakat döggé daloló,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Iszonyattól ha szédülök,
Ha a pimaszság rámdönög,
Önmagammal ha küzködök,
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Jog hogyha van: az én jogom,
Enyém itt minden hatalom,
Fölveszem kardom, sisakom!
Gyönyörűm, te segíts engem!*

*Felragyog az én udvarom,
Megdicsőül a vér s korom,
Galambok búgnak vállamon,
Gyönyörűm, ha segíts engem!*

Nagy László forradalmi költészetére jellemzőek a hosszúversek, amelyekben a látomásos-szimbolikus-mítoszi látásmódot követi. Megtartja ugyan a hagyományos nemzeti versidomot, de az ütemhangsúlyos versformára egy szabadabb stílust illeszt rá, a tagoló verset, ill. az időmértékes ritmust. Uralkodó sortípusa a kötetlen szótagszámú 12-es sor, erős cezúrával, ütemvágással a közepén. Az ütemek száma változó, lehet 3-tól egészen 5-ig, egy-egy ütembe 5-6 szótag tartozhat.

Ebben a formában készültek el hosszúversei, melyek közül az első az 1953-ban írt *Gyöngyszoknya*, amelyben már érezhető a a poétikai forradalomra vonatkozó szemléletváltása: vers-építkezése nagyszabású egybekötve egy látomásos képteremtéssel. A még be nem érett termést egy hatalmas jégverés pusztítja el, és ezt a természeti tüneményt növeszti a költői képzelet mitologikus alakká, képpé, s a démonikus asszony a szoknyájából rázza a jéggyöngyöket. A termés letarolása egyenlő a hitek, ábrándok letarolásával, de a vihar közepette egy szál magában állhatatosan fordul szembe a viharral a vers férfi alakja, s próbál szembeszegülni a romboló erőknél.

Minden évben írt egy-egy hosszúverset, például 1955-ben *A vásárnap gyönyöre*, 1956-ban a *Rege a tűzről és jácintról*-t, később, 1964-ben a *Menyegző*-t, 1965-ben *A Zöld Angyal*-t.

Menyegző – 1964 – (megjelenés: 1966 *Arccal a tengernek* c. kötetben)

A *Menyegző* c. költeményt a költő maga is egyik jelentős művének tartotta. Egy bulgáriai úton látott falusi lakodalom ihlette, ahol az ifjú párt, a helyi ősi szokások szerint „megmutatják” a tengernek, amit a költő mitologikus dimenziókba emel. A valóságtól annyiban tér el, hogy magát az egész lakodalmat a tengerpartra helyezi, és a végén a fiatalokat ott hagyja, a násznéppel pedig elfeledteti őket, és ez a szituáció adja a költemény és a cselekmény alapfeszültségét.

Voltaképpen nem igazi esküvőről, menyegzőről van benne szó, hanem a szép és tiszta eszmék nevében leleplezi a tomboló silányságot, amely mindig éppen ezekre a nemes eszmékre hivatkozva teszi tönkre az emberi sorsokat. A vers nem magáról az egybekelésről tudósít, a fiatalok már túl vannak ezen az aktuson, már férj és feleség, jóllehet a cím pozitív tartalmat takar. Magát a menyegzőt követő lakodalomról tudhatjuk meg, hogy az nem egy szent és nagy múltú hagyománynak megfelelően zajló esemény, hanem épp ellenkezőleg: itt nem ünnepelemek az emberek, hanem az erkölcsi rostán kihulló életekről van szó. Az egész eseményt az ifjú pár szemével látatja a költő, miközben morálisan azonosul velük.

A költemény kezdetén még elhiszi az olvasó, hogy valóban egy reményteli esemény szemtanúja, az ifjú pár előtt ott az élet, de

MENYEGZŐ (részletek)

mi vagyunk a tűz, mi vagyunk a vér, a tej meg a méz,
kozmosz küldetés ősatyák kőtablái ellen
törni örökké, akár a laskát, ez a mi csatánk,
békeség vagyunk, az újratерemtés indulata

.....
összeesküdve örökre a jóra, igazra,
gyönyörűsége a legszilajabb álmon is túl
a rendre, hogy általunk jöjjön a világra

.....
kezek a hátunk mögött, gótbetű-görcsös kezek,
sárgák meg zöldek, epeszakítók, heroin-fehér kezek,
szűzmell-gyaluló, here-aszályos, halálfejgyűrűs kezek,
kezek oltári gyertyasorként nyílt ujjuk
s kezek egy-ujjuk: revolvertáska-kezek,
savakkal, sorsokkal bánó, balzsamozásra váró kezek,
kezek a hátunk mögött, kezek a kocintások
villámaiban, az új párért emelt kezek,

.....
ÉLJEN AZ ÚJ PÁR, ÉLJEN, DE MOST NE MOZOGJON,
arccal a tengernek itt állunk gyönyörű párban,
bűvölve mozdulatlanlann és megörökítenek
kamerákkal a propeller-fejű fotósok
lebegve a halak fölött, féltérden a zöld levegőben,
nem a kivégző szakasz, ó nem, csak megörökítenek,
csöves üveglencse-szemükből kiüt a hideg sugár,
kattognak, zengnek, acélszita-szárnyuk zenél,
kék darázs-gépek, precízek, csupa gombok, rugók,
motorizált rémek Kondor Béla baljós rézkarcáról,
s megörökítenek minket, megsokasítva arcunk
röpitik rotációsok: IFJÚSÁG, SÓLYOMMADÁR,
TIÉD A VILÁG ÉS TEÉRTED VAN A VILÁG,
óriás betűk rólunk, akik itt feszülünk
arccal a tengernek s lagzi a hátunk mögött,
s múlik a drága idő, gyorsabb mint a sólyommadár,
de előttünk mindig a nappal, mögöttünk az éj,
mögöttünk mindig az éj, pedig pöröl a sötéttel
a fehértörvénymű almafáerdő, a fellángoló
virágfa, tulipánfa, rengeteg tavasi lámpa,
a láng és vér szívárványa, az ábrándok kohótüze,
az agyvelők ultra-világa, mégis hatalmas az éj...

.....
Arccal a tengernek itt állunk párban,
kürtszóban, ünnepi arany riadóban,
síp-sikolyban, a dobhang döbbenetében,
lábdobogásban ijedten, a tengert utánzó
táncosok lendülete fenyegeti hátunk,
mert a tengernek bemutatattak minket,
vegye tudomásul, itt állunk párban,
a kőfokon, itt, a végtelenségbe bevágó
szárazföld csőrehegyén két emberi csillag,
összeesküdve örökre a jóra, igazra,
gyönyörűsége, a legszilajabb álmon is túl
a rendre, hogy általunk jöjjön világra,
vegye tudomásul a tenger, a szüntelen ostrom:
okosak a vének, ruganyos a vének tanácsa,
megengedik: IME, TESTET ÖLTHET AZ IGE, HA TUD,...

.....
sok cicoma, cirkuszi bokréta, álarc-kobak,
dagadnak sáfrányos gőzben, faggyúban tündökölnék,
hústörkölyösek, becukrozódnak, beittasodnak itt a fejek,
a parafafejek, a gyémántfejek, a díszitők-fejek,
a gumifejek, a fölfújható mosolyuak,
a mumusfejek, az ijedt fejek, a szerénykedők,
fejek a pironkodók, fejek a finnyás és mohó fejek,
hánykódnak a krémken, lágolnak az alkohol üdveiben,
fejek vérdíjasok, fejek árvák és örökké rezgő fejek,
fejek a migrén szentségtartói, sugarasak,
fejek az irigység csikorgó sóderfészkei, fejek,
fejek a rágalom remekbefaragott szószekei,
a szélkakas-fejek, a harcoksikupola-fejek,
a galambdúc-fejek, a bábeli torony-fejek,
regebéli családfán rezgők: a fej városok,
dobogó démon-fejek, a sarabolatlan sárkányfejek,
fejek a hátunk mögött...

már az első pillanattól fogva **gyanakvás van bennük**, hiszen a vének – a lakodalomban jelenlévő **idősebb rokonok** – bölcsekedve **huhogják előre**, hogy „Íme testet ölthet az ige, ha tud.” **A vers folyamán azonban elindul egy negatív folyamat**, és a végére **az egész lakodalomból a romlás nászéjszakája, a sátán feketemiséje lesz, a lerészegedett násznép tivornyájától riadva magát távoltartani igyekvő ifjú pár** számára nem marad más lehetőség, mint szoborrá dermedni, így fejezve ki tiltakozásukat. **A lakodalmat úgy ábrázolja a költő**, hogy az nem egy fenséges, ünnepi esemény, hanem nagyon is **groteszk és az ifjú párt megalázó aktus**, amivel az **ötvenes években tapasztalt létdrámát vetíti elénk**. Míg **maga az ifjú pár** mindig **a maga teljes egészében jelenik meg**, a **násznép hol lábak, hol fejek, hol arcok formájában**, ami az egész világ, az **emberség, az emberiség darabokra hullására utal**.

A költő műveire jellemző **polifónia elemei** mutatkoznak itt meg: míg a **vének és a násznép vegetatív szinten él** csupán, addig **az ifjú pár tudatosan igyekszik életét berendezni**. Míg a násznép ezt a vegetatív életet a **kiüresedett tánc**kal fejezi ki leginkább, ennek pont az ellentéte a **szoborrá merevedettség**gel **védekező ifjú pár** a sokadalom közepén: „*itt feszülünk öntve szoborrá*”. **A szoborrá merevedő ifjú áldozatok és a tomboló lakodalmas nép közötti ellentét a világ elaljasodásának vízióját vetíti elénk**, ami immár **időtlenne hatalmasodott**.

A **végző részeg tobzódást** jól érzékelteti a pár lábai elé **áldásként szórt búzamagvak**, amelyeket a termékenység, a bő gyermekáldás hagyományos megidézése érdekében vetnek elébük, de ez **ellenkező értelmet kap** a „*TIPORJ A MAGRA!*” felkiáltással, így **az esküvői tánc haláltánc**á torzul, és még az a kívánság is elhangzik: „*BÁRCSAK EZ AZ ÉJSZAKA MINDÖRÖKKÉ TARTANA*.” Ezen a ponton a búzaszemeken folyó tánc, a cipők-ruhák, figurák tobzódásos látomásával érzékelteti **a világ teljes felfordultságát**.

A hosszúvers 231 sorból áll, megszakítatlan, de szerkezetében jól tagolt egyetlen óriási körmondat az egész vers. Az egyes szerkezeti elemeket egy-egy új szereplő, esemény vagy nézőpont felbukkanása jelzi, ami epikus elemnek számít a lírán belül, és ugyanilyen tagoló forma a nagybetűs írásmód is.

Tűz – megjelent a *Himnusz minden időben* c. verseskötetben 1965-ben

Nagy László **verseiben mindig a remény volt a jellemző**, soha nem adta fel az embernek azt a jogát, hogy reménykedhessen. **A reményt három nagy jelkép köré csoportosította: Nap, tavasz, szerelem**. A Nap jelképét a **kozmoszra**, a tavaszt a **természetre**, a szerelmet pedig az **emberre** vonatkoztatta.

Ebben a versben a **Nap** mint az egyik **őselem**, a tűz gerjesztője, fenntartója a motívum, a **tűz lángja, fénye**, a Nap sütötte **nyár**. **A tüzet szólítja meg** benne, mely nem csupán őselem, hanem **szimbolikus jelentésű eszme és magatartás-forma** is. **A vers egyetlen mondat, három kisebb egységre osztható**, amelyeket az egysoros **tűz szóval választ el**. A teljes megszólítás: *tűz, te gyönyörű!*, amit **bűvölő-varázsoló-ráolvasó jellegű leírások** követnek.

Az **első részben az energiát, a mozgást megtestesítő mozdonyt** hozza fel példának, ami a tűztől kapott erejével, **dinamizmusával** valóságos élőlénné, a **szív jelképévé** válik.

A **második rész** már sokkal **elvontabb**: egy **életelvet** mutat be, a **tűz-virágokon** keresztül, a **hamuvá égésig**, izzásig tartó égő-élő életet, melynek mégis a lélek **virrasztó igéje** kell.

A **harmadik rész** még összetettebb: itt már **egymásra rétegződnek elvont és konkrét**, fizikai, biológiai és szellemi fogalmak. A **tűz mint elvont élet-jelkép** lehet gyönyörű, de a belőle fakadó emberlét már **ellentmondásos**. Hiába a *csillag-erő*, mely *halálra hajszol*, hiába a költő jelképe, a *vérző madár*, ha az alkotómunka felemészti a költőt. Ezért ebben a kegyetlen világban, ahol az *áru és az árulás* a fő mérték, a költő, mint többre-másra is érdemes emberi lény, nem élhet ilyen *hűlve latoló józanságban, lélekben szakállasodva*, vagyis **nem lehet megalkuvó**, akarata ellenére környezetébe belesimuló, mert akkor önmaga életművével **meghasonul**. **A költőnek nincs választása, a tűzzel magával kell azonosulnia** költészetében is és emberként is. A zárórészben egy **virtuális tündér-bál** is felbukkan, ami magát a

Tűz
te gyönyörű,
dobogó, csillag-erejű,
te **fűtsd be a mozdonyt halálra**,
hajszold, hogy fekete magánya
ne legyen néki teher
tűz
te gyönyörű,
ihlet, mindenség-gyökerű,
virágozz a vérző madárban,
égesd hogy a sorsot kimondja,
nem a **hamuvá izzó** csontja,
virrasztó igéje kell,
tűz
te gyönyörű,
jegeken győztes-örömmű,
ne törd, hogy vénhedjünk sorra
lélekben szakállasodva,
hűlve latoló józanságban,
ahol **áru és árulás van**,
öltöztess tündér-pirosba,
röptess az örök tilosba,
jéghegyek fölé piros bálba,
ifjúság királya,
tűz!

reményt testesíti meg, ahová a költő igyekszik eljutni, mely által ünneppé, fenségessé válik a lét, **feloldódik** az e verset motíváló **magány**.

József Attila! – 1962

Több olyan verset is írt Nagy László, amelyben valamely pályatársát, nagy elődjét szólítja meg, ezek az ún. **szólító versek**. A költőnek ez a műve több kategóriába is besorolható:

- **szólító vers** – címzettje a híres költő előd: József Attila, aki egyben **énekmondója** és **vershőse** is
- **portrévers** – több olyan magyar művésztől is írt verset, akiknek sorsa tragikus volt, életük pedig nagyívűen merész; József Attilán kívül Csontváry Kosztka Tivadar festőről és Bartók Béla zeneszerzőről született portrévers
- **modern himnusz** – magasztalja művészelődjét, **óda** **hangnemben** íródott, a megszólított előd a legfontosabb, a szent a költő szemében
- **ars poetica** – a költő a **művészlét** és az **ember-lét kérdéseit taglalja** költőtársa személyén keresztül, arra keresi a választ, hogy érdemes-e a költőknek áldozatot hozni és nagy műveket létrehozó életet élni.

A vers megírásakor a költő maga is válsághelyzetben van: a hivatalos kultúrpolitika nem fogadja el sem őt magát, sem költészetét, ezért a hit és a remény kétsége között hanyódik, számára a hit is kihalt, ezért könyörög elődjéhez: „te add nekem a reményt!”. József Attila és a saját sorsának értelmét kutatja, állítja párhuzamba. Versével nem célja a hódolat kifejezése nagy költő elődje iránt, hanem annak **hányattatott sorsának felidézésével**, egyben emberi és költői értékeinek számbavételével próbálja kínzó reménytelenségét leküzdeni.

Zaklatott kérdéssel indít: **szemrehányásszerűen kérdi** József Attilát, **miért áldozta fel életét a költészet oltárán** egykor, mikor nagyon jól tudta, hogy „e pokoli útnak” – ami az emberi lét – a vége az a **dögbugyor**, ahol kihalt a hit, nincs már remény, egy jobb világ eljövételében. Arra keresi a választ, hogy reménykedhet-e abban, hogy majd egykor, egy szebb, kevésbé embertelen jövőben **művészi alkotásaival cél** érhet-e, **értéket teremthet-e**. Tudni akarja, a sanyarú sorsú költő előd miért volt olyan eltökélten konstruktív és heroikus költői pályája során, amikor olyan igazságtalanok voltak vele az emberek, a társadalom. Nagy László nem érti, miért alkotott oly elementáris erővel József Attila, hogy **önmagát rombolta, miközben dalra dalt épített, mi értelme van az alkotásnak, ha közben maga az alkotó elpusztul**. Nagy László több helyen is utal József Attila szavaira: például egy jegyzékben **saját magát nevezte szerencsétlennek**, ezért szólítja meg ő is így; továbbá az Ars poeticában írt „*Én túllépek e mai kocsmán az értelemig és tovább*” – megfogalmazásra utalva kérdezi, hogy az „*ésszel mérhető pontokon is túlra tudatod mért nyilalt?*” József Attilára mindig is a **kifosztottság volt a jellemző**, a költő pedig amikor **szidalmazza** (szerencsétlen, idétlen), azt nem rossz

Miért játszott a szíved, **te szerencsétlen**
rombolva magad szüntelen télben,
építve dalra dalt,
s kifűlva
kigyúlva,
ésszel mérhető pontokon is túlra
tudatod mért nyilalt?

Hiszen te tudtad:
dögbugyor a vége e pokoli útnak,
ott a hit is kihalt,
hiszen te tudtad:
álmaid orra buktak,
magad örökre kicsuktad,
járhatod a téboly vak havát,
s árván, **idétlen**,
emberségre, hű szerelemre étlen
villámló tálból eszed a halált.

Tudtad, tudom én is:
a nagy: te vagy,
s te, a Mindenség summáslegénye,
részt se kaptál, pedig az egészre
futotta érdemed.

Érdemes volt-e ázni, fázni,
csak a jövő kövén csírázni,
vérszagú szörnyekkel vitázni,
ha ráment életed!

Csak szólhatnál, hogy érdemes!
Mert csontom, vérem belerémül,
végzetedhez ha én állítok végül
józan zárómérleget.

Törd fel a törvényt, ne latold!
A porból vedd fel **kajla kalapod**,
vértanú vállad,
s a kifordult nyakcsigolyákat
rendbeszedve
két kisírt szemmel, tüzes iker-körrel
nézz a szemembe
hogy rendülne bele
a mohó, emléknélküli tenyészet
az egek mirigy-rendszere
s e megváltatlan földi lét.

József Attila!
te add nekem a reményt,
mert nélküle
romlott a napvilág,
a vér eves,
bár a fogad vicsorog,
bár a nyakad csikorog,
bólints, hogy érdemes,
cáfold meg halálos logikád,
te glóriás,
te kintől bélyeges!

Képzeletemre bízál édes munkát,
mert immár úgy szorgoskodik,
hogy **a sarkamtól torkomig**
forraszt rám forró hamubundát,
rádióaktív iszonyt –
félek, hogy minden rejtelmet kibont
s végül már semmi se fáj.
Hogy el ne jussak soha ama síkra:
elém te állj.
Segíts, hogy az emberámulók szutykát
erővel győzze a szív
szép szóval a száj.

szándékkal, se nem tiszteletlenségből teszi, csupán **őt idézi e szavakkal**.

A költő a versben József Attila életét és életművét egyaránt, és egyenlő mértékben veszi számba. A vers bevezető, több soros kérdése után egy tíz soron át hömpölygő versmondat következik, amelyből kibontakozik József Attila költői tudatossága, ami Nagy László számára heroikus példaul szolgál.

A harmadik versmondatban ez a költői tudatosság bontakozik ki előttünk, amellyel elszenvedte mindazt, ami osztályrészüln jutott neki. A *Mindenség summáslegénye* pedig József Attila *Ars poeticáját* idézi, melyben az a mindenséggel méri magát.

József Attila következetes költő volt, egyben gondolkodó is, aki emiatt került saját korával ellentétbe. Ennek pedig az lett a következménye, hogy – bár az egészet érdemelte volna – részt sem kapott, vagyis sokkal nagyobb elismerésre lett volna érdemes és sokkal nemesebb, jobb életet érdemelt volna, mint amit a sors adott neki egész életében.

A második részben már inkább a költő saját önarcképe tűnik elő, amit bevezet a **kutakodó kérdés: érdemes volt-e?** A nagy előd öröksége az a hit és elszántság, reménytudat, amit utódjára kisugároz, és ami reményt ad Nagy Lászlónak, hogy érdemes költőnek lenni, írni a maga hite szerint. József Attilától kéri a megváltást, nem a fizikai pusztulástól fél, hanem a lelki megnyomorodástól, attól, hogy egyszer eljut ő is a kiüresedésig, a teljes reménytelenségig. A nagy költő életéről és az életút és a halál összevetéséről szóló első rész a vers alkotója által megvont józan zárómérleg megvonásával zárul.

József Attila öngyilkossága immár szimbolikus értelmet nyert a magyar irodalomban és a magyar történelemben egyaránt, már egyfajta haláljelképpé magasztosult. A halál azonban csak akkor lehet jelkép, ha a meghalt élete is jelkép volt, fontosat, lényegeset tartalmazott. Nagy László tudatosan megkülönböztet kétféle halált: a természetes halált mint elkerülhetetlen emberi sorsot, és a halált siettető, életformát, mely mintegy a sors kihívásaként rövidítheti meg az emberi életet. Ugyanígy József Attila nyomor kísérté életének tragikus befejezését önfeláldozásként értékeli a költő, és párhuzamot von e között és saját – a diktatúra szorításában vergődő, reménytelen élete között. Rá kell döbbsennie, hogy saját jelenét nem igazolja költőtársa jövőbe vetett reménye és áldozatvállalása sem. Mert hiába a proletárköltő nagy elgondolása – „rendezni végre közös dolgainkat, ez a mi munkánk, és nem is kevés” – semmi nem úgy valósult meg. Tehát a költő kívánsága csak illúzió, az áldozatvállalás hiábavaló, ezért a rettegés benne csontig-vérig hatol. Ebből jut el a másik motívumig, az élet-halál-feltámadás hármasságáig, és az elmúlás kényszerű bekövetkezése és a halhatatlanságba vetett hit közötti kapcsolatig. Úgy érzi, saját reményeit csak úgy építheti újra, ha fizikai valójában magát József Attilát, mint a reménység letéteményesét is felépíti, ezért van szüksége a feltámadás-metaforára. Megjeleníti a költőóriást kajla kalapban, vértanú vállal (ami a gyerekkorában a pályaudvaron lopott fahasábok cipekedésétől edződött, és a költő szolidaritást vállalt a szegény munkásréteggel¹). József Attilát úgy is megidézi, hogy annak gyakran használt, kedvelt kifejezéseit, szófordulatait, motívumait csempészi bele saját versébe. A feltámadás metaforája után határozottan szólítja fel, hogy a nagy költő adjon neki reményt. Megismétli a címet, és ezzel a személyes hangú megszólítás ódai hangulatot ad a versnek. Könyörög azért, hogy a jövőbe vetett hitet igazolja neki József Attila, mert ebből akar erőt, elszántságot meríteni. Fél a világot fenyegető nukleáris csapástól, melynek említése megerősíti és igazolja, hogy jogosan követeli reményeinek visszanyerését a költőóriás révén. A vége felé már-már vállalná elődjének sorsát, de éppen hogy nem akar eljutni ama síkra, mely a lét reménytelenségének szimbóluma is lehet akár, de lehet József Attila öngyilkosságának színhelye, a szárszói sík is, ezért vált hirtelen: *élem te állj* – felszólítással.

A költemény végén már a humánus harcosaként kéri elődje segítségét egy emberibb jövő érdekében, kiemelve a szép szó erejét, mellyel utal József Attila egykori elemző cikkére², abban reménykedik, hogy József Attila élete-életműve nagysága sugároz annyi erőt, hogy az ő (ti. Nagy László) félreállított, meg nem értett, kíméletlenül elfojtott szavainak végre hangot adhasson.

¹ Nagy László a *Kirakják a fát* c. József Attila versre utal itt: „Töltelek féltem, kemény emberek / ti fadobálók, akiket csodáltam? / Most mint lopott fát viszlek titeket / ez otthontalan, csupa-csosz világban.”

² J.A. 1936-ban írt Szerkesztői üzenetekben írta: „Szép szó magyarul nem fölcicomázott kifejezést, hanem testet öltött érvet jelent. A szép szó nemcsak eszközünk, hanem célunk is. ...”

Ki viszi át a Szerelmet – 1957

Ez az 1956 utáni tragikus lélekállapotot tükröző vers a költő egyik ars poeticája: a versben a költők értékörző, értékmentő szerepéről és erkölcsi felelősségéről szól. A rövid mű mindössze **14 soros, de tudatos felépítésű**, a fokozás csattanóba megy át. A tudatosságot a tartalom is mutatja: **8 mondat, 8 képet** foglal magába, ám ezek mind **költői kérdések** és a **romantikus mítoszi felnagyítás** jellemző rájuk.

Sajátos szóhasználattal indít: *létem, ha lemerült*, mely **feltételes mondat** már eleve megadja a vers alap feszültségét. Hisz abban, hogy a költő **mágikus hatalommal** rendelkezik, **varázsló adottságokkal** bír, ezért itt nem csupán a saját fizikai megsemmisülésétől tart, hanem attól, hogy egy költő halálával az emberlét legnagyobb értékei vesznek el.

Aztán sorolja a költő feladatait: elsőként a **tücsök-hegedülés**, melyet egy **túlzó íge**, az *imád* követ. A **természet és a költő viszonyát** sorolja tovább, amely ahogy áttűnik a mítoszi jelentésbe, úgy mutatja meg a költő **társadalmi szerepét és varázsló képességét**. A „*Lágy hantú mezővé a szikla-csípőket ki öleli sírva?*” sor egyszerre **természeti és emberi sítot** ábrázol: a természetit a szikla és a lágy mező, míg az emberit a szikla-csípő és az ölelés szó jelenti. A sírva ölelés nem más, mint **világformálás, emberteremtés**, ami a megeredt hajakban, verőerekben realizálódik. A becéző fal a Kőműves Kelemen balladát idézi meg, **nagy és tragikus áldozathozatal** kell ahhoz, hogy a fal éljen. Itt érhető tettem a **tragikum képzetköre**, a **teremtő-alkotó ember**, aki **nem természeti létezésében, hanem társadalmi cselekvésében lép színre**. A megteremtett ember pedig **dúlt lelkevel, hitével káromkodásból katedrális épít**, melynek háttérében a **társadalom diszharmóniája áll**. A kép keménységét tompítja a templomra asszociáló katedrális szó.

Megismétli a vers kezdősort *lemerülő létéről*, a **keselyű a halál jelképe**, melyre már korábban a végleg lemerült léttel utalt. S végül az utolsó sorban a vers egyes rétegei egy **pozitív érték-szimbólumban, a szerelemben futnak össze**. Ez magában foglalja az **összes pozitív emberi értéket**: a **hit**, melynek katedrális állítanak, a **humánus**, a **hűség**. A feltett kérdés: **ki viszi át a szerelmet ... egy felelet fogad csak el: a költő feladata**, mert a költőknek kell **őrzőnek és teremtnőnek** lenniük, mítoszi feladatok teljesítésével még akár a halált is **legyőzhetik**. A vers egy igazi **életigenlő vers**: magába foglal mindent, ami az **alkotással, teremtéssel, megtermékenyítéssel**, az emberi értékek megőrzésével kapcsolatos. A felsorolt tettek adják vissza az ember személyiségét a társadalomnak, és formálják a mítosz igazságát filozófiai igazsággá.

A vers Vasy Géza értelmezésében röviden: **Kérdéssel indul, állításokkal folytatódik, végül kimondja a végső igazságot**. Az **első 6 kérdőmondat** összegezve arra vonatkozik, hogy **ki teszi azt, amit a költő, miután meghalt**. A verset **lezáró két mondat** pedig azt fejezi ki, hogy : **ki más, ha nem a költők**. Röviden igenis szüksége van a társadalomnak költőkre és a műveikre.

*Létem ha végleg lemerült
ki imád tücsök-hegedűt?
Lángot ki lehel deres ágra?
Ki feszül föl a szivárványra?
Lágy hantú mezővé a szikla-
csípőket ki öleli sírva?
Ki becéz falban megeredt
hajakat, verőereket?
S dúlt hiteknél kicsoda állít
káromkodásból katedrális?
Létem ha végleg lemerült,
ki retenti a keselyűt!
S ki viszi át fogában tartva
a Szerelmet a túlsó partra!*